

Sorumluluk Sigortalarında Zamanaşımı

GİRİŞ

20. Y.Y. başlarından günümüze dünya kapitalizmin hızlı gelişimine ve hakim ekonomik sistem olmasına tanıklık etmiştir. Dünyada hakim ekonomik sistem olan kapitalizmin gelişimi teknolojik gelişmeyle birlikte düşünülmelidir.

Yaşanan bu hızlı ekonomik ve teknolojik gelişmeler beraberinde yeni riskler ve zarar tehditlerini meydana getirmiştir. Sorumluluk Hukuku da buna paralel bir gelişme göstermiştir. İşverenlerin '*tehlike esasına dayanan kusursuz sorumlulukları*' , Çevre Kanuna'na göre '*çevreyi kirletenlerin sorumluluğu*' bu kapsamda değerlendirilebilir.

Yukarıda belirtilen gelişmeler Sigorta Hukuku'nu da doğrudan etkilemiştir. Tarihsel ve klasik sigorta türü olan mal sigortalarının yanında sorumluluk sigortaları kavramı karşımıza çıkmıştır.

İlk başlarda bir kimsenin başkasına verdiği zararın sigorta teminatı kapsamına alınmasına ahlaki gerekçelerle karşı çıkılmışsa da zamanla bu sigorta türünün sadece sigorta ettiren değil, zarar gören 3. Şahıs menfaatine olduğu görülmüş ve genel kabul görmeye başlamıştır.

Ülkemizde ise, sorumluluk sigortaları 1953 yılında yürürlüğe giren 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununda normatif olarak yer almış, devam eden süreçte sosyal güvenlik mevzuatında yer bulmuştur.

Ancak sorumluluk sigortaları 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (YTTK olarak anılacaktır.) kabul edilene kadar genel olarak herhangi normatif düzenlemeye tabi tutulmamıştır. Bu durum ise sorumluluk sigortalarının Yargıtay uygulaması ve doktrindeki tartışmalarla şekillenmesine sebep olmuştur.

YTTK sorumluluk sigortalarına ilişkin normatif boşluğu gidermiş kanunun 1473 ve onu izleyen maddelerinde düzenleme sorumluluk sigortaları düzenlenmiştir.

Biz bu çalışmamızda genel olarak sorumluluk sigortalarına değindikten sonra, zamanaşımına ilişkin ilişkin hükümler değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUMLULUK SİGORTASI

• Kavram ve Hukuki Nitelik

Sorumluluk sigortası, '*sigorta ettirenin veya sigortalının üçüncü kişilerin malvarlığında meydana gelebilecek azalmaya karşı, prim karşılığında sigorta teminatı sağlayan bir zarar sigortası*'^[1] olarak tanımlanmaktadır.

Sorumluluk sigortasının temel olarak bir zarar sigortası olduğu kabul edilmektedir. Burada da sigortalının gerçek ve somut zararının giderilmesi amaçlanmaktadır. Ancak burada sigortalının malvarlığındaki aktifin değil pasifin korunması söz konusudur. Yani sigortalının zarar verici bir eylemi sebebiyle kendisine yöneltilecek taleplerden ötürü sigortalının malvarlığının pasif kısmında artış olması önlenmek istenmektedir. Böylece hem sigortalının malvarlığındaki azalma önlenmekte hem de zarar gören üçüncü kişinin zararı tazmin edilmektedir. Bu özellikleri sebebiyle sorumluluk sigortalarının

suigeneris bir sigorta türü olduğundan bahsedilmektedir[2].

Sigortacının yükümlülükleri üçüncü kişinin taleplerinin haklı olup olmamasına göre değişmektedir. Üçüncü kişinin talepleri haksız ise sigortacı bu haksız talebe karşı sigortalı lehine savunma mekanizmalarını çalıştırmak ve sigortalının yanında yer alma borcu altındadır. Eğer üçüncü kişi taleplerinde haklı ise bu defa sigortalının ödemesi gereken tazminatı ödeyerek sigortalının malvarlığında meydana gelecek azalmayı önlemek borcu altındadır[3].

Sorumluluk sigortaları YTTK'nın zarar sigortaları bölümünde düzenlenmiş olmakla birlikte zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin tamamen sorumluluk sigortalarına uygulanıp uygulanamayacağı tartışma konusu olmuştur[4]. Zarar sigortaları temel olarak malvarlığının aktif kısmını korumakta, sigortalının malvarlığındaki eksilme sonucunda, sigortacının tazmin borcu gündeme gelmekte ve doğan zararın giderilmesi amaçlanmaktadır. Sorumluluk sigortalarında ise yukarıda açıklandığı gibi malvarlığının pasif kısmındaki artışların önlenmesi amaçlanmaktadır. Yani iki sigorta türü de farklı malvarlığı kısımlarını korumaktadırlar ve esas olarak nitelikleri farklıdır. Bu nitelik farkı sebebiyle eksik veya aşkın sigortaların sorumluluk sigortalarına uygulanması imkansızken, çifte sigortanın sorumluluk sigortaların uygulanması mümkün görülmektedir[5].

Sorumluluk sigortasının zarar sigortaları kapsamında yer almasının diğer bir sonucu üçüncü şahsın gerçek zararının sigorta limiti dahilinde karşılanmasıdır. Sorumluluk sigortası hayat sigortası gibi meblağ sigortası olmadığından, üçüncü kişiye sigorta poliçesinde yazılı meblağın tamamı değil, gerçek zararı kadar ödeme yapılacaktır[6].

Yargıtay 11. H.D. 27.09.1979 gün ve 1979/4077-4237 sayılı kararında konuya değinmiştir; '..... *dava, ihtiyarı mali mesuliyet sigorat poliçesine dayalı tazminat davasıdır. Bu poliçe ile güvence altına alınan şey araç sahibinin aracın kullanılmasından doğan hukuki sorumluluğundan, daha açık bir deyişle araç sahibi bu sigorta ile üçüncü kişilere ödemek zorunda kalacağı maddi tazminattan dolayı malvarlığında meydana gelecek eksilmeyi güvence altına almış olmaktadır. Öyle ile uyuşmazlığın can-şahıs sigortasının bir çeşidi olan kaza sigortası hükümlerine göre değil, tazminat ilkelerine göre çözümlemek gerekecektir. Bilindiği üzere şahıs sigortaları ile sorumluluk sigortaları ayrı hukuki esaslara tabidir. Şahıs sigortaları meblağ sigortası olduğu için burada zararın giderilmesi sözkonusu olmaz. Önemli olan poliçedeki paranın ödenmesidir. Oysa, sorumluluk sigortasında amaç, gerçek zararın sigortacı tarafından tazmin edilmesidir*

Doktrinde sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin mevcut olup olmadığı konusu oluşturmaktadır. Bir görüşe göre, sorumluluk sigortasında belli bir değer güvence altına alınmadığına ve malvarlığı tümü belli rizokolara karşı güvence altına alınma amacı güdüldüğünden, sigorta değeri burada söz konusu olmaz[7]. Diğer görüş ise sigorta değerinin evvelce bilenebilir durumda olması halinde sigorta değerinin söz konusu olacağını eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin sorumluluk sigortaların da uygulanacağını savunmaktadır[8].

Sigortacılık Kanunun m. 5/2 dayanılarak oluşturulan tebliğde, sorumluluk sigortaları hayat dışı sigortalar grubu içerisinde değerlendirilmiştir.

Doktrinde diğer bir tartışma konusu olarak, sorumluluk sigortasının üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğinde olup olmadığıdır. Eski TTK sorumluluk sigortalarına ilişkin genel bir düzenleme olmaması ve doğrudan talep hakkının ancak belirli sigorta türleri için kabul edilmesi karşısında sorumluluk sigortasının üçüncü kişi yararına sözleşme olmadığı kabul edilmekteydi. Ancak YTTK'nın doğrudan talep hakkını tüm sorumluluk sigortaları için düzenleyen 1478. Madde hükmü karşısında sorumluluk

sigortalarının üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu değerlendirilebilir[9].

- **Türleri**

Sorumluluk sigortaları genel olarak ihtiyari ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Zorunlu sorumluluk sigortaları YTTK'nın 1483 ve 1484. Maddelerinde düzenlenmiş ayrıca Sigortacılık Kanununun 13. Maddesinde yer verilmiştir. Söz konusu hükümler genel esasları içermekte olup, her zorunlu sorumluluk sigortasına ait ayrıntılı düzenleme ilgili kanunda bulunmaktadır[10]. Bu tip sorumluluk sigortasının özelliği bir kimsenin bu menfaatini sigorta ettirmek zorunda olması, sigorta şirketinin ise sigorta yapmaktan kaçınmamasıdır.

İhtiyari sorumluluk sigortasında, kişi kanundan doğan bir sorumluluk altında olmayıp, kendi özel tasarrufu ile malvarlığının pasif kısmını güvence altına almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMI HÜKÜMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

- **Genel Olarak Zamanaşımı**

Zamanın geçmesi haklar üzerinde bir takım etkiler yapabilmektedir. Kimi durumlarda zamanın geçmesi hak kazanımlarına yol açarken (kazandırıcı) kimi durumlarda hakkın yitirilmesine (kaybedici) sebep olmaktadır[11].

Kazandırıcı zamanaşımı esasen eşya hukukunu ilgilendirdiğinden burada değinilecek olan Borçlar Hukuku zamanaşımı kavramıdır.

Eski Borçlar Kanunundan farklı olarak Yeni Türk Borçlar Kanununda zamanaşımı borcu sona erdiren sebepler altında değil ayrı bir başlık altında düzenlenmiştir.

Zamanaşımı, talep sahibinin belli bir süre sessiz kalması ile talep hakkının dava edilebilirliği önünde oluşan bir engeldir[12].

Zamanaşımı uğramış talep hakkı eksik borç niteliğindedir. Yani talep sahibi bunu öne sürebilecek ancak karşı tarafın zamanaşımı savunması ile birlikte talep hakkı ortadan kalkacaktır[13].

Zamanaşımının söz konusu olduğu durumlarda hakim buna re'sen gözönüne alamayacak ancak ilgilinin bunu öne sürmesi gerekecektir. Zamanaşımı süre kanunun öngördüğü hallerde durabilmekte ve kesilebilmektedir[14].

Zamanaşımının haklar üzerindeki bu kaybettirici etkisi adalet ve vicdan duygularına aykırı gibi görülsede esasen faydaları bulunmaktadır. Örneğin mahkemeler aradan çok uzun yıllar geçmiş uyuşmazlıklarla zaman kaybetmecektir. Diğer yandan borcunu ödeyip ancak elindeki belgeler aradan geçen zaman içerisinde zayı olmuş borçluların haksız taleplerle karşılaşması önlenmiş olacaktır. Zamanaşımının kabul edilmesi talep sahibini aktif olmaya itecek sonsuza kadar karşı taraf talep tehdidi altında olmaktan kurtaracaktır.

- **Sorumluluk Sigortalarında Zamanaşımı**

Sorumluluk sigortalarında zamanaşımı süresinin belirlenebilmesi için YTTK m. 1420/1, m. 1478 ve m. 1482'nin birlikte değerlendirilmesi gerekecektir.

Sigorta Hukukunun'da zamanaşımıyla genel hüküm olan m. 1420/1; *'Sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve 1482 nci madde hükmü saklı kalmak üzere, sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler her hâlde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar'*,

Sorumluluk sigortalarında Zarar görenin doğrudan talep hakkını düzenleyen m. 1478; *'Zarar gören, uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmının tazminini, sigorta sözleşmesi için geçerli zamanaşımı süresi içinde kalmak şartıyla, doğrudan sigortacıdan isteyebilir'*,

Sorumluluk sigortalarında zamanaşımını düzenleyen m. 1482; *'Sigortacıya yöneltilecek tazminat istemleri, sigorta konusu olaydan itibaren on yılda zamanaşımına uğrar'* şeklindedir.

a. YTTK m. 1420/1'in değerlendirilmesi:

Sigorta sözleşmesinden kaynaklanan istemler önceki TTK'da iki yıllık tek bir zamanaşımı süresine bağlanmıştı. Ancak uygulamada ortaya çıkan sorunlar gidermek amacıyla YTTK m. 1420/1 hükmü sevk edilmiştir.

Hüküm sigorta sözleşmelerinden doğan bütün talepler yönünden iki yıllık kısa zamanaşımı süresi öngörmüştür. Zamanaşımı süresinin başlangıcı ise TBK m. 149'a paralel olarak alacağın muacceliyet kazanma tarihidir. Yani zamanaşımı başlangıcını belirlemek için öncelikle talep edilen alacağın kanun gereği muacceliyet kazanacağı tarih belirlenecek sonra ise iki yıllık sürenin dolup dolmadığına bakılacaktır.

Bu şekilde madde hükmü ile genel zamanaşımı belirledikten sonra sigorta tazminatı ve sigorta bedeline istemler bakımından altı yıllık zamanaşımı kabul edilmiştir. Altı yıllık sürenin başlangıcı ise rizikonun gerçekleştiği tarih olarak belirlenmiştir.

Hükümle YTTK m. 1482 hüküm saklı tutulmuştur. Aşağıda değinilecektir.

YTTK m. 1452/2'ye göre YTTK m. 1420 hükmü emredici nitelikte olup, aksine şartlar hükümsüzdür. Ayrıca YTTK m. 6 gereği kanunlarda aksi öngörülmedikçe buradaki zamanaşımı süreleri değiştirilemeyecektir[15].

Yargıtay[16] borçlar kanunda yer alan zamanaşımı sürelerinin sigorta uyumsuzluklarına uygulanamayacağını hükmetmiştir.

Yargıtay[17] sigorta sözleşmesinin bitimi sebebinden doğan uyumsuzluklarda zamanaşımının başlangıcını sözleşmenin bitim tarihi olarak belirlemiştir.

Yargıtay[18] sigorta sözleşmesinin tarafı olmayanların sigortacı aleyhine açacağı davalarda genel zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir.

a. YTTK m. 1478'in değerlendirilmesi:

Bu düzenlemeye göre sigorta ettiren veya sigortalının neden olduğu olay sebebiyle zarar gören kişiler, sorumluluk sigortası poliçesinde belirlenmiş olan sigorta bedeli miktarına kadar sigortacıdan doğrudan

doğruya talep ve dava edebilir. Yine aynı hükme göre zarar görenin sigortacıdan talep hakkı süresi sorumluluk sigortası sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresiyle sınırlandırılmıştır. Zamanaşımı süresi, YTTK m.1482’de rizikodan itibaren on yıl olup, zarar gören bu süre içerisinde sigortacıya karşı talep hakkını ileri sürmek zorundadır[19].

a. YTTK m. 1482’nin değerlendirilmesi:

Sorumluluk sigortalarında esas olarak zamanaşımını düzenleyen hüküm YTTK m. 1482’dir. Bu hüküm yukarıda açıklanan YTTK m. 1420’de belirlenen süreden ayrılarak farklı bir düzenleme ortaya koymuştur.

Ancak bu hükümde sadece tazminata yönelik istemler bakımından sigortacıya yöneltilecek talep ve dava haklarına yöneltilecek zamanaşımı süresi belirlenmiştir. Sigorta sözleşmesine dayana diğer istemler yönünden ise bu hüküm uygulama alanı bulmayacaktır. Diğer istemler yönünden YTTK m. 1420 geçerliliğini koruyacaktır[20].

Hükme göre sigortacıya yöneltilecek dava ve talep hakları rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren on yıllık zamanaşımına tabidir.

Madde hükmü emredici nitelikte olup, aksine şartlar hükümsüzdür ve tarafların iradesi ile dahi olsa değiştirilemeyecektir.

a. Hükümlerin birlikte değerlendirilmesi:

Yukarıda belirtildiği üzere sorumluluk sigortaları YTTK ile birlikte normatif temele kavuşmuştur.

Özellikle Yargıtay[21] ve Doktrin tarafından kabul edilen zarar görenin sigortacıya karşı talep ve dava hakkının düzenlenmesi normatif boşluğu ortadan kaldırmıştır.

Bu düzenlemeler karşısında ve uygulama birliği karşısında artık zarar görenin sigortacıya karşı tüm sorumluluk sigortaları yönünden talep ve dava hakkının varolduğu tartışmasızdır[22].

YTTK m. 1482’de on yıllık zamanaşımının sigortacıya yönelecek talep ve davalar bakımından uygulanacağı öngörüldüğü ve sözleşme ilişkisinden bahsedilmemesi dikkate alındığında YTTK m. 1478’de öngörülen doğrudan talep hakkı sahibi içinde uygulanması gerektiği açıktır[23].

Diğer yandan YTTK m.1420’de düzenlenen iki yıllık zamanaşımı unutulmamalıdır. YTTK m. 1420 ve 1478 birlikte değerlendiriliğinde, sorumluluk sigortacısına zarar gören tarafından yöneltmesi gereken doğrudan talep sözkonusu ise bu doğrudan talep alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren iki yıl ve her halde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren on yıl içinde zamanaşımına uğrayacaktır[24].

[1] Sopacı-Öztuna, Birgül: Türk ve Alman Hukukunda Yeni Düzenlemeler Işığında Sorumluluk Sigortasında Doğrudan Talep Hakkı, Batider 2011, C. XXVII, S. 2, s. 15-50

[2] Ulaş, Işıl: Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, 8. Bası, Ankara 2012

[3] Sopacı-Öztuna, Birgül, a.g.e, s. 17 v.d.

[4] Ayrıntılı bilgi için; Şenocak, Kemal: Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortalarına İlişkin Hükmlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, AÜHFD, 2009/1, s. 189 v.d.

[5] Ulaş, Işıl, a.g.e., s. 764

[6] Ulaş, Işıl, a.g.e., s. 764 v.d.

[7] Kender, Reyagan: Mesuliyet Sigortasının Mahiyet ve Türleri, Mesuliyet Sigortaları Semineri Tebliği III, s. 10 v.d. , Ankara 1977

[8] Bozer, Ali: , Mesuliyet Sigortaları Semineri Tebliği II, s. 16 v.d.

[9] Tartışmalar için; Işıl, Ulaş, a.g.e., s. 765 v.d. ; Sopacı-Öztuna, Birgül, a.g.m, s. 25 v.d.

[10]Örneğin; 2918 sayılı Kanun Karayolları Trafik Kanunu

[11] Oğuzman, Kemal - Öz, Turgut; Borçlar Hukuk Genel Hükümler, 2005, s. 463 v.d.

[12] Kılıçoğlu, Ahmet; Borçlar Hukuk Genel Hükümler, 2005, s. 642 v.d.; Oğuzman/Öz, s. 464 v.d.

[13] Oğuzman/Öz, s. 465 v.d.

[14] Türk Borçlar Kanunu m. 153,154

[15] Ulaş, a.g.e., s. 124

[16] 11. H.D. 05.07.1983 gün, 1983/3357-3524

[17] 11. H.D. 17.03.1997 gün, 1997/1246-1715

[18] 11. H.D. 08.03.1979 gün, 1979/495-1127

[19] Ulaş, a.g.e, s. 783

[20] Ulaş, a.g.e., s. 792

[21] 11. H.D. 25.04.1989 gün ve 1988/5101-2606, H.G.K. 31.01.1996 GÜN VE 1995/11-980,18

[22] Doğrudan talep hakkının tüm sorumluluk sigortaları yönünden kabulü edilmesinin eleştirisi için;Öztuna-Sopacı, a.g.m, s. 16 v.d.

[23] Ulaş, a.g.e, s. 792

[24] Öztuna-Sopacı, a.g.m., s. 32